
Nad slovami sv. Theodorosa Veľkého Asketika

Miron Keruľ-Kmec

Miron Kerul'-Kmec

**Nad slovami
sv. Theodorosa Vel'kého Asketika**

2021

© Miron Kerul'-Kmec

Nad slovami sv. Theodorosa Veľkého Asketika

Jazyková korektúra:

Mgr. Annamária Vlkovičová

Návrh obálky a grafická úprava:

Štefan Kerul'-Kmec ml.

Ikona sv. Theodorosa Veľkého Asketika.:

Miron Kerul'-Kmec ml.

ISBN 978-80-570-2226-8

Venované priateľovi...

Michael Scala

*** 1965 – † 2018**

Úvod

Jedným z dôležitých prostriedkov obnovy duchovného života v našich východných katolíckych cirkvách je návrat k štúdiu diel cirkevných otcov. Tieto diela sú bohatým prameňom poznania, prežitej teológie i katechézy a cenným zdrojom inšpirácie pre duchovný život. Zvlášť ich použitie pre obohatenie našej katechézy, ale i pre prehĺbenie praxe duchovného života, môže prispieť k radikálnej obnove celého systému oboznamovania sa s pravdami našej viery a ich vnášaniu do života.

Prv než by sme začali hovoriť o katechéze cirkevných otcov z hľadiska inšpirácie, ktorú nám môže poskytnúť pre našu súčasnú katechetickú prax, je hádam potrebné objasniť si, či skôr pripomenúť si samotný význam slova katechéza, a to ako po jeho etymologickej stránke, tak aj v rovine historickej, ako terminus technicus, s presným stylisticko-rétorickým, metodickým i didakticko-pedagogickým významom a ohraničením.

Slovo katechéza pochádza z gréckeho slova katechésis odvodeného zo slovesa katecheo, ktoré znamená ozývam sa, vyvolávam ozvenu, zvučím, rozoznievam, nechávam zaznieť hlas zdola. V prenesenom, či obraznom zmysle sa týmto slovom označuje aj spôsob vyučovania, pri ktorom učiteľovo slovo je vlastne odpoveďou na otázky, ktoré zaznievajú v žiakovi, pričom tak ide o akýsi spôsob vzájomnej a spätnej vnútornej ozveny. Ako podotýka sv. Ján Zlatoústý na úvod svojej prvej krstnej katechézy, slovo prihovárajúceho sa musí vyvolať ozvenu v srdci poslucháča:

“Neprihovárame sa vám preto, aby ste iba počúvali, ale aby ste si aj pamätali počuté veci a aby ste nám prostredníctvom vašich skutkov dokázali, že sa na nich pamätáte, ba vlastne nie aby ste do dokázali nám, ale Bohu, ktorý pozná tajomstvá mysle. Preto, to čomu vás učíme sa nazýva katechézou, aby vám aj vtedy, keď my nie sme prítomní, znel náš príhovor neustále v mysli.”

Po formálnej stránke sa katechéza vždy odlišovala od tzv. kerygmy, teda ohlásenia Božieho kráľovstva, ako aj od tzv. didaskalie, ktorá bola skôr systematickým doktrínalným výkladom predovšetkým formou homílií, či spisov.

Už v apoštolskej dobe sa stretávame s katechézou, ktorej hlásateľmi sú v prvom rade apoštoli, čoskoro sa však k nim pridávajú tzv. evanjelisti (Sk 21, 8) proroci a učelia (Ef 4,11), využívajúci rozličné dary Božieho Ducha: prorokovať, slúžiť, vyučovať, povzbudzovať (porov. Rim 12, 6).

Obsahovo sa už v apoštolskej dobe vykryštalizovali “začiatocné prvky Božích slov” (Hebr 5, 12) a to: pokánie, viera v Boha, krst a vkladanie rúk (birmovanie), vzkriesenie z mŕtvych a eschatologické témy (porov. Hebr 6, 1-3), ktoré mali priviesť k poznania a zdieľaniu základných kristologických právd, ako ich vyjadril sv. Pavol v 1 Kor 15, 3-6. Všetky tieto témy boli ale vždy ohlasované aj v spojení s trojičnou náukou (porov. Sk 19, 3), ktorá sa aplikovala už v základnej krstnej formule “v mene Otca i Syna i Svätého Ducha”, ako ju nachádzame u Mt 28, 19.

Poapoštolská doba (1.-3. stor.) nám zanechala svedectvo o katechéze, ktorá vychádzajúc z biblického základu, privádza adresáta k formovaniu morálnych zásad a k jeho zaradeniu do cirkevného spoločenstva, ktoré sa stáva osobitným spôsobom viditeľným predovšetkým pri eucharistickom slávení.

Nepriame svedectvá o témach ranokresťanskej katechézy nám poskytujú aj prvé apológie. Aj keď apológie sú osobitným literárnym druhom so špecifickou teologickou základňou a finalitou, predsa v nich nájdeme odozvu formálnych i obsahových katechetických postupov. Prvoradý cieľ apológií - obhajoba kresťanského učenia a spôsobu života, určuje a podmieňuje aj ich obsah. Apologéti v prvom rade obhajujú ideu jediného osobného Boha, duchovného a všemohúceho, ďalej obhajujú vhodnosť, nevinnosť a pokojamilovnosť kresťanského spôsobu života, vyvracajúc falošné obvinenia z fanatizmu a sektárskych nezriadeností. Poukazujú na Písma, ako na prameň všetkej múdrosti a dokazujú, ako

sa pod vplyvom čnosti a viery mení duchovný život kresťanov, ktorí sa tak stávajú kvasom spoločnosti.

Apológie boli v istom zmysle akousi predkatechézou, pretože pripravovali pôdu na prijatie a prehĺbenie kresťanských právd v ich kontraste s pohanským či židovským spoločensko-kultúrnym prostredím. Vyvracajúc pohanské, či židovské náboženské, ale aj spoločenské názory a tendencie, apológie dokazovali spásny Boží zásah do ľudských dejín, osobitný plán spásy, teda tú ekonómiu milosti, ktorá sa uskutočnila vo vtelenom Božom Slove, poukazujúc tak na vykupiteľské dielo Krista. Súčasne boli povzbudením k nasledovaniu kresťanských cností a k definitívnemu stotožneniu sa s kresťanskými náboženskými pravdami a životným štýlom.

Medzi patristickou literatúrou, ako jej ďalší, takpovediac záverečný vývinový stupeň, majú svoje osobitné miesto spisy asketického charakteru, ktoré sú akoby pokračovaním diel katechetických, či apologetických. Smerujú k prehĺbeniu poznaných právd a ich „vstrebaniu“ do každodenného duchovného života kresťana.

Tieto spisy sú teda akoby završením procesu kresťanskej formácie, ktorá prechádza cez spoznanie právd viery, ich zdôvodnenie, či obhájenie až k ich prijatiu do osobného života.

Duchovné reflexie nad asketickými spismi otcov sú v súčasnosti dôležitou formou ich aktualizácie súčasnému poslucháčovi.

Preto s veľkou radosťou chcem uvítať aj toto dielo, ktoré približuje, vysvetľuje a aktualizuje slová jedného z cirkevných otcov, ktorého slová boli právom zaradené aj do Filokalie, tohto pamätníka východnej duchovnosti, ktorý aj po stáročiach poskytuje inšpiráciu kresťanskému Východu ale stáva sa stále viac známy a obľúbený aj na Západe.

Nech nám všetkým slová otcov i ich interpretácia poslúžia k duchovnému rastu.

Na sviatok Zjavenia Pána 2021
+Cyril Vasil' SJ

100 duchovných textov

1

Nakoľko Božou milosťou sme sa zriekli Satana a jeho skutkov a prisahali vernosť Kristovi, ako pri krste tak teraz aj pri vstupe do mníšstva, dodržíme prikázania. Nevyžaduje to len naše dvojité povolanie, ale tiež naša prirodzená povinnosť, pretože sme boli pôvodne stvorení Bohom ako veľmi dobrí (porovnaj Gn 1, 31), dlžíme Bohu takými aj byť. Hoci hriech vstúpil do nás skrze našu nedbanlivosť a uviedol nás do stavu, ktorý odporuje prirodzenosti, boli sme vykúpení skrze veľkú Božiu milosť a obnovení vášňou Toho, ktorý je bez vášní. Boli sme drahého vykúpení (porovnaj 1 Kor 6, 20), a to krvou Krista, a vyslobodení z hriechu predkov. Ak sa teda staneme spravodliví, to nie je nič veľké; ale odpadnutie od spravodlivosti je hodné opovrhnutia a zaslúži si odsúdenie.

Zbierka duchovných textov svätého Theodorosa Veľkého nemá ambíciu byť učebnicou duchovného života, ktorá sa v rámci určitého systému dotýka každého detailu. Predsa však tieto krátke texty prinášajú cennú inšpiráciu, ktorá dvíha človeka zo stavu ľahostajnosti a uspokojenia, aby tak spoznal svoju cenu a dôstojnosť. Veľmi zreteľne to zaznieva z prvého poučenia. Nie je možné napredovať v duchovnom živote, keď si neuvedomujeme stav svojej duše zranenej hriechom a jej povolanie k svätosti.

Svätý apoštol Peter vo svojom Druhom liste hovorí: „*Jeho božská moc nám darovala všetko, čo treba pre život, a nábožnosť poznaním toho, ktorý nás povolal vlastnou slávou a mocou. Tým nám daroval vzácne a veľmi veľké prisľúbenia, aby ste sa skrze ne stali účastnými na božskej prirodzenosti a unikli porušeniu, ktoré je vo svete pre žiadostivosť. A práve preto vynaložte všetko úsilie na to, aby ste k svojej viere pripojili čnosť, k čnosti poznanie, k poznaniu zdržanlivosť, k zdr-*

žanlivosti trpezlivosť, k trpezlivosti nábožnosť, k nábožnosti bratskú náklonnosť a k bratskej náklonnosti lásku. Ak toto všetko máte a ak sa to rozhojňuje, nebudete nečinnými a neplodnými v poznávaní nášho Pána Ježiša Krista“ (2 Pt 1, 3 – 8).

Krátke pripomenutie právd, ktoré svätý Theodoros Veľký predkladá vo svojom prvom texte, ako aj povzbudenie svätého apoštola Petra, môže byť veľmi užitočným asketickým cvičením, ktoré sa dá spojiť s rannou modlitbou. Táto krátka myšlienka môže pozdvihnúť dušu a pomôže jej, aby počas dňa nebola pohltená starosťami sveta, ale aby vo všetkom pamätala na svoju dôstojnosť a povolanie.

2

Tak ako dobrý skutok vykonaný bez úprimnej viery je mŕtvy a neúčinný, tak aj viera samotná bez spravodlivých skutkov nás nezachráni od večného ohňa; pretože Pán hovorí: „Ak ma milujete, budete zachovávať moje prikázania“ (Jn 14, 15). Ak teda milujeme Pána a veríme v neho, budeme sa snažiť naplniť jeho prikázania a tak dosiahnuť večný život. Ale ako sa môžeme nazývať veriacimi, ak zanedbávame dodržiavanie jeho prikázav, ktoré poslúcha celé stvorenie, a hoci sme boli vyvýšení nad celé stvorenie, sme jediní, ktorí neposlúchajú Stvoriteľa a ukazujú nevďačnosť svojmu Dobrodincovi?

Všetci svätí otcovia považujú dodržiavanie prikázaní za základ duchovného života. Napĺňanie prikázaní alebo horlivá snaha si ich osvojiť je nielen znakom lásky k Pánovi, ale i samotnej živej viery.

Čo sa myslí pod týmito prikázaniami? Svätý Ignác Brjančaninov hovorí: „Pán nazval celé svoje učenie prikázaniami. „Slová, ktoré som vám povedal, sú Duch a život“ (Jn 6, 63). Tieto slová menia telesného človeka na duchovného. Kriesia mŕtvych a menia potomkov starého Adama na potomkov nového Adama, synov človeka podľa prirodzenosti na Božích synov skrze milosť. (...) Obávajme sa teda možnosti byť odmi-

etnutí Kristom! Študujme evanjeliá; nájdime v nich všetky Pánove prikázania; vložme si ich do pamäti pre neúnavné a stále napĺňanie.“

Tieto slová nielenže vysvetľujú, čo sú prikázania, ale tiež poukazujú na ovocie ich dodržiavania. Je veľmi dobré znovu si prečítať evanjeliá s úmyslom vyhľadať všetky Ježišove slová, ktoré sú návodom, ako premeniť telesného človeka na duchovného. Tento zoznam sa začína prikázaním, ktoré nájdeme na začiatku svätého Evanjelia podľa Marka: „*Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte evanjeliu“* (Mk 1, 15). Ak si vyhľadáme všetky ostatné, tento zoznam nám môže dobre poslúžiť na každodenné spytovanie svedomia.

3

Keď dodržíjeme Kristove prikázania, nerobíme to pre Boha, nakoľko On nič nepotrebuje a je Darcom všetkých požehnaní. My sme tí, ktorým je to osožné, pretože tým vyhrávame pre seba večný život a potešenie z nevýslovných požehnaní.

Svätý Theodoros Veľký citovaným poučením napráva zaužívaný pohľad na napĺňanie prikázaní. Zanedbaná alebo nesprávna duchovná formácia spôsobila, že mnohí sa na prikázania pozerajú ako na obmedzenie svojej slobody a vôle, len aby neurazili Boha. Toto chápanie je nesprávne, aj keď jeho obsahu nemožno nič vyčítať. Nebezpečenstvo spočíva v tom, že človek si neuvedomuje požehnanie, ktoré sa mu dostáva vďaka dodržiavaniu prikázaní. Život podľa prikázaní pomaly človeku vracia krásu bytia, ktorá bola stratená hriechom.

Spomínam si na svedectvo jedného bývalého narkomana, ktoré vydal na stretnutí mladých kresťanov. Jeho rozprávanie sprevádzalo aj premietanie fotiek, zhotovených počas jeho závislosti. Tým sa vizuálne zdôraznila veľká zmena, ktorá sa odohrala v jeho živote. Na fotkách bolo vidieť poľutovaniahodnú ľudskú trosku zničenú drogami a na pódiu zase zdravého, dobre vyzerajúceho mladého muža.

Podobnú zmenu v našich životoch spôsobuje dodržiavanie prikázaní. Ved' cieľom nášho duchovného snaženia je theosis – zbožštenie. Ide o proces, ktorým nadobúdame podobnosť s Bohom. Čím viac sa vzdľajujeme od Boha, tým menej sa mu podobáme. Tí, ktorí sa mu chcú podobať, musia žiť podľa jeho príkazov a neúnavne na sebe pracovať.

4

Ak nás niekto akokol'vek stavia proti napĺňaniu Božích prikázaní, dokonca aj keď je to otec alebo matka, máme na neho hľadiet' s nenávisťou a odporom, aby nám nebolo povedané: „Kto miluje otca alebo matku viac ako mňa, nie je ma hoden. A kto miluje syna alebo dcéru viac ako mňa, nie je ma hoden“ (Mt 10, 37).

Toto poučenie nás muselo veľmi vyrušiť. A celkom určite nám napadlo, či je vôbec v zhode s učením evanjelia. Hľadiet' na niekoho s nenávisťou a odporom, to sa zdá ako porušenie prikázania lásky. V evanjeliu však nájdeme ešte ostrejší výrok: „*Ak niekto prichádza ku mne a nemá v nenávisti svojho otca, matku, ženu, deti, bratov, sestry, ba aj svoj život, nemôže byť mojím učeníkom*“ (Lk 14, 26). Ako to teda máme chápať?

Svätý Theodoros Veľký pripomína tieto prísne slová, aby zdôraznil, že v nasledovaní Krista musí panovať určitá rozhodnosť až radikálnosť. Spomeňme si na apoštolov Petra a Jána, keď stáli pred veľradou a reagovali na zákaz ohlasovať Krista: „*Posúďte, či je správne pred Bohom vás poslúchať viac ako Boha?*“ (Sk 4, 19). Táto rozhodnosť a poslušnosť evanjeliovým prikázaniam nás často vedie do situácie, ktorá vyvolá vlnu odporu nášho okolia. Nemali by sme sa však diviť, pretože Spasiteľ nás upozornil: „*Myslíte si, že som prišiel darovať pokoj zemi? Nie, hovorím vám, ale rozdelenie. Lebo odteraz sa päť ľudí v jednom dome rozdelí: traja proti dvom a dvaja proti trom. Rozdelia sa otec proti synovi a syn proti otcovi, matka*

proti dcére a dcéra proti matke, svokra proti neveste a nevesta proti svokre“ (Lk 12, 51 – 53).

Rozdelenie spôsobuje nielen veľkú bolesť v srdci, ale aj otázku, ako potom naplniť príkaz lásky k blížnemu? Práve táto myšlienka zapríčiňuje, že podľahneme pokušeniu nájsť nejaký kompromis pre nadobudnutie pokoja ignorovaním evanjeliových prikázaní. Poučenie svätého Theodorosa Veľkého je určené práve pre spomínané momenty. Boha máme počúvať viac ako ľudí. Prijatť nevyhnutné rozdelenie však nie je spojené so zavrnutím tých, ktorí ho spôsobili. Majú mať zvláštne miesto v našich modlitbách a majú byť naďalej objektom našej lásky prejavovanej dobrými skutkami. Ale nesmieme dovoliť, aby sa nám stali prekážkou pri plnení Božej vôle.

5

Zaviažme sa celou silou naplňatť Pánove prikázania, aby sme neboli držaní putami našich zlých túžob a dušu zničujúcich potešení (porovnaj Prísl 5, 22), aby sa na nás nevyplnil posudok vyrieknutý nad neplodným figovníkom: „Vytni ho! Načo ešte aj zem vyčerpáva?“ (Lk 13, 7). Pretože ako Kristus hovorí: „Každý strom, ktorý neprináša dobré ovocie, vytnú a hodia do ohňa“ (Mt 3, 10).

Pod dobrým ovocím, o ktorom hovorí náš Spasiteľ, svätí otcovia nemajú až tak na mysli konkrétne dobré skutky. Tým ovocím je svätosť života, nadobudnutie čistého srdca a mysle, ktoré umožňuje vidieť Boha alebo, ako často hovoria, nadobudnutie poznania Boha.

Evargius hovorí, že „*poznanie Boha pozostáva z dvoch častí: praxis a theoria.*“ Praxis je život podľa viery, v Kristovi. Očistenie od hriechov je jej prvým štádiom a vedie k rozvinutiu čnosti. Theoria je vyššia úroveň modlitby. Je to kontemplácia Boha s intenzívnym vnímaním jeho prítomnosti. O theorii svätý Klement Alexandrijský hovorí, že „*je to svetlo, ktoré preniká do duše, keď zachovávame prikázania.*“

Ak nevedieme neustály asketický zápas o očistenie nášho srdca (praxis), potom – ako hovorí svätý Izák Sýrsky – ani naše túžby nie sú očistené. Bez asketického zápasu, ktorý je nutný pre dodržiavanie evanjeliových prikázaní, nie je možné dosiahnuť hlbokú jednotu s Bohom. Srdce ovládané vášňami neustále ženie človeka iba k naplneniu túžob tela.

Toto je dôvod, prečo svätý Theodoros Veľký začína zdôraznením nutnosti naplniť evanjeliové prikázania. Prikázania sú ikonou Krista vyjadrenou slovom. Je dôležité, ako na ne odpovieme, pretože buď ich dodržiavaním postupne naberalíme podobnosť s touto ikonou, alebo v opačnom prípade ju strácame.

6

Kto sa oddáva túžbam a zmyslovým potešeniam a životu podľa sveta, veľmi rýchlo bude chytený v sieťach hriechu. A hriech raz spáchaný je ako oheň priložený k slame, ako balvan gúľajúci sa dolu svahom alebo prúd rieky, ktorý požiera jej brehy. Takéto potešenia potom priňajú úplné zatratenie tým, ktorí sa im oddávajú.

Svätý Theodoros Veľký používa výstižné prirovnania na vykreslenie pôsobenia hriechu: „*oheň priložený ku slame*“, „*balvan gúľajúci sa dolu svahom*“. Možno sa nám uvedená predstava deštruktívnosti hriechu zdá trochu nadsadená. Tento pocit však prichádza, keď sa v duši oslabí alebo vymizne citlivosť na hriech. Tak ako mozolnaté ruky, zhrubnuté ťažkou prácou, strácajú cit pre jemné veci, rovnako duša často zraňovaná hriechom stráca cit na vnímanie jeho závažnosti. A to je stav, na ktorý chce svätý Theodoros Veľký upozorniť. Nezostáva však iba pri poukazovaní na dôsledky hriechu. Dáva radu, ako vytvoriť vhodné duchovné prostredie, ktoré nám môže pomôcť odolať hriechu. Táto rada spočíva v pozornosti, ktorú venujeme svojim túžbam, ponúkaným zmyslovým potešeniam a ponukám, ktoré nás vedú